

DOI 10.51558/2490-3647.2023.8.3.593

UDK 37.01

1:37

Primljeno: 21. 09. 2023.

Pregledni rad

Review paper

Martina Musa, Ivana Jovanović, Renata Šimunović

FILOZOFIJA, ODGOJ I NASTAVA: OD ANTIKE DO DEWEYA I SUVREMENOG DOBA

Odgoj je osnovna ljudska kategorija i potreba. Čovjek se rađa bez ikakvog znanja i iskustva i u procesu odgoja i obrazovanja treba se ostvariti kao autonomno biće. Zadaća je, dakle, sudionika i kreatora odgojno-obrazovnih politika osigurati metode kako postići taj cilj. Također, potrebno je osigurati kompetentnog učitelja koji će moći osigurati ispunjenje odgojnih namjera. Odgojem i obrazovanjem bave se filozofija i pedagogija. Pedagogija se bavi specifičnim pitanjima vezanima za odgoj, a filozofije odgoja bavi se fenomenima vezanima za odgoj i odgojnu praksu pristupajući holistički. U ovome radu ćemo izložiti pojedine odgojne stavove iz antike, pragmatističku teoriju J. Deweya, dovesti ih u vezu, te navesti koje su to kompetencije koje učitelj u suvremenoj nastavi treba posjedovati. Dok je staru školu karakterizirao položaj učenika kao objekta i usmjerenost na materijalni zadatak nastave, cilj je ustanoviti kakvo mjesto spomenute teorije i koncepti nalaze u novoj školi, koja osim što se fokus prebacuje s materijalnih na funkcionalne zadatke nastave, počinje uvažavati i položaj učenika usmjeravajući se sve više na na dijalog između učenika i učitelja

Ključne riječi: odgoj; filozofija odgoja; J. Dewey; pragmatizam; kompetencije; učitelj

UVOD

Odgoj je društvena kategorija, odvija se prvenstveno u obitelji, nakon toga u školi i institucijama za odgoj i obrazovanje. Suvremeni pristupi odgoju znatno se razlikuju od onih koje poznajemo prije nekoliko desetljeća. Utjecaj globalizacije, novih tehnologija, laka dostupnost informacija djelovali su i na ono što se očekuje od pojedinca kako bi savladao proces odgoja i obrazovanja. Ekspanzija znanosti i znanstvenih dostignuća u drugoj polovici 20. stoljeća postavila je zadatak kreiranja novih obrazovnih, ali i odgojnih koncepcija, koje bi bile u službi moderne škole i zahtjeva koji se stavljaju pred suvremenog čovjeka. Budući da je tomu tako, odgoj postaje interesom novih disciplina (sociologija odgoja, psihologija odgoja, ekonomija odgoja). S porastom broja znanstvenih disciplina koje se bave odgojem, raste i potreba za disciplinom koja će sve njihove spoznaje povezati u konzistentan sustav. To naravno nije moguće bez odgovora na osnovna pitanja o čovjeku koje nudi upravo filozofija (Polić 2005) i bez pedagogije sa svojim specifičnim znanjima.

1. FILOZOFIJA I ODGOJ

Odgoj i obrazovanje predmet su proučavanja filozofije od samih njenih početaka. Sofisti su prvi učitelji, Sokrat je razvio metodu ironije i majeutike, a s Platonom započinje sustavan pristup odgoju i obrazovanju. Platon u svojim djelima problematizira odgoj mladeži, daje prikaz prvog školskog programa, a teme valjanog odgoja i vrlina i danas su aktualne. Platonov učenik Aristotel, po uzoru na svog učitelja koji je vodio *Akademiju*, uspostavlja peripatetičku školu koja se zvala *Licej*. Davao je važnost moralnom odgoju, naglašavao kako se kroz odgoj i obrazovanje može utjecati na razvoj karaktera. Nakon Aristotela, u novovjekovnoj filozofiji J. J. Rousseau u svom djelu *Emil ili O odgoju* nastoji pružiti poticaje za suvremeni pristup znanosti o odgoju i iznosi prijedloge svojevrstne reforme školstva koja se ogleda u „povratku prirodi“. Rousseau smatra da je čovjek po prirodi dobar i slobodan i stoga nije potrebno ometati njegov prirodni razvoj.

Filozofskim promišljanjima o ciljevima odgoja doprinio i Kant, prvenstveno svojim djelom *O pedagogiji*. Kant je smatrao da je odgoj zapravo roditeljska skrb koja je sjedinjena s nastavom, a da upravo pomoću odgoja i obrazovanja čovjek dolazi do slobode, odnosno autonomije koja je krajnji cilj odgoja (Krstović 2020).

Američki filozof John Dewey zaslužan je za veliku reformu obrazovanja, a o njegovom djelovanju biti će govora u nastavku teksta. Mnogi su, dakle, filozofi doprinijeli razvoju odgojne misli i postavili temelje za razvoj filozofije odgoja, a

samim time i pedagogije kao samostalne discipline. Filozofija odgoja relativno je mlada znanstvena disciplina. Naime, kako navodi Tomić (2020: 21), termin filozofija odgoja udomaćio se u djelima Johna Deweya i Ernsta Kriecka. Filozofija odgoja filozofska je disciplina koja se bavi odgojem, ciljevima odgoja i problemima u odgojnoj praksi. Filozofi odgoja u svom problematiziranju ključnih tema za odgoj koriste znanja iz područja više filozofskih disciplina (epistemologije, etike, logike, filozofije društva, filozofije jezika, filozofije znanosti, estetike...). Zaduženi su za definiranje i analizu ciljeva odgoja i obrazovanja. Golubović (2010: 611) navodi da je općeprihvaćeno mišljenje da su etika i filozofija politike najuže povezane s filozofijom odgoja, upravo iz razloga što su pitanja o ciljevima, metodama, vrstama, programu i provedbi odgoja u primarnom smislu vezani za etiku i filozofiju politike, a u drugotnom smislu uz metafiziku i epistemologiju.

Već u antičkoj Grčkoj susrećemo filozofe koji su se bavili pitanjima kakav bi trebao biti valjan odgoj, treba li odgoj biti prema sposobnostima pojedinca, kakva je uloga igre u odgoju, kakva je uloga države u odgoju i mnoga druga, a ta su pitanja u odgoju i obrazovanju i danas aktualna.

Pod odgojem podrazumijevamo proces izgradnje čovjeka kao autonomnog bića, sa svojom svijesti, voljom, tjelesno i intelektualno zrelog pojedinca s dostatnim radnim, moralnim i estetskim osobinama. Odgoj je sustavan, organiziran i namjeran utjecaj na čovjeka s ciljem usvajanja znanja, jezika, kulture, tradicije, običaja, ali i vrijednosti jednoga društva, a kao takav se provodi u institucijama za predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje. Posljednjih nekoliko desetljeća svjedočimo promjenama u odgojno-obrazovnim sustavima, primarno u zapadnim zemljama s tendencijom globalnog širenja. Događa se atrofija tradicionalnog školskog sustava kakvog poznajemo, a prevladava suvremeni oblik nastave koja je usmjerena na učenika. Suvremena filozofija odgoja napravila je odmak od tradicionalne filozofije odgoja u smislu razdvajanja ciljeva odgoja. Naime, u tradicionalnoj filozofiji odgoj je podrazumijevao odgoj duše i tijela, koji su bili odvojeni, a naglašavala se i važnost moralnog odgoja. U suvremenoj filozofiji odgoja fokus je na aktivnosti učenika i njegovoj zainteresiranosti, volji za učenjem i razvojem. Također, suvremena odgojna znanost inzistira na odgoju pet odgojnih područja istovremeno (intelektualno, tjelesno, moralno, estetsko i radno) (Vukasović 2005). Ključno pitanje oko kojega se vode debate je upravo pitanje ciljeva odgoja i vrijednosti¹ koje on sadrži. Kompleksnost odgoja i obrazovanja odnosi se na ono što

1 Primjerice, u Engleskoj obrazovanje karaktera, koje je usmjereno na postizanje određenih vrlina, doživljava procvat i označeno je kao ključno bitno u odgojno-obrazovnom sustavu. Usp. Smith (2022).

kod pojedinca želimo postići i koji je način najučinkovitiji u ostvarivanju ciljeva odgoja (Kenklies, Lewin, Tonner 2022). S tim u vezi, filozofija odgoja danas uključuje holistički pristup navedenim izazovima suvremenog školstva. Filozofskim odgojnim teorijama od antičke Grčke pa do suvremenih promišljanja nastoji se dati odgovor što čovjek treba znati i koja je svrha odgoja i obrazovanja. Da bi se zacrtani ciljevi odgoja i obrazovanja mogli ostvariti potrebno je u nastavnom procesu organizirati predavačke metode i metode učenja, kojima učitelj s dostatnim znanjima i vještinama učenike vodi k postizanju ciljeva.

1.1. Temeljne filozofske odgojne smjernice koje su primjenjive i u suvremenom kontekstu

Antička Grčka ostavila je neizbrisiv trag u tradiciji zapadne filozofske, ali i odgojne misli. Na tragu toga treba navesti da su sofisti zaslužni za pozicioniranje odgoja i obrazovanja na razinu posebne profesije (Polić 2005). Nisu pridavali poseban značaj smislu i biti odgoja, niti su odgoj odvajali od obrazovanja, ali je njihovo nastojanje bilo usmjereno prema racionalnom propitivanju, da se sve razloži i sagleda s više stajališta i tek takvo znanje bude dostupno za učenje. Općenito, velika je zasluga ovih filozofa što su odgoj i obrazovanje stavili u sam fokus filozofije (Polić 2005).

Geneza antičke filozofije odgoja zahtijeva da se najprije pojašni starogrčka odgojno-obrazovna forma *paideia* (παιδεία). *Paideia* je bila sinonim za odgoj i obrazovanje grčkog čovjeka (Pranjić 2009). Podrazumijevala je da odgoj nije samo usvajanje tradicije i običaja, nego i ljudska djelatnost i umijeće, koje se zasniva na jasnoj svijesti o načelima ljudskoga života (ibid.) U širem smislu *paideia* je sve ono što omogućuje integralni rast i razvoj ljudske osobe u svim dimenzijama njezinog postojanja do njezine punine, ali i njezine interkulturacije (Tomić 2020).

Kada se govori o nastanku *paideije* najprije se pomišlja na Sokrata i njegovu metodu učenja, poznatu kao dijalog. To je dijalektička metoda spoznaje, a cilj je dolazak do znanja ili, konkretnije, do definicije nekoga pojma. Sam postupak dolaska do znanja odvijao se upravo kroz dijalog, gdje je Sokrat ukazivao na nedostatke u znanju svojih sugovornika (uglavnom sofista), na postojanje određenih proturječnosti i pogrešaka u zaključivanju. Lukavstvom uma on u prvom stupnju traženja istine, koji se zove *ironija*, dokazuje sofistima da je njihovo znanje samo prividno znanje i od sugovornika zahtijeva kratke odgovore koji vode proturječnosti i prividu. Drugi stupanj se zove *majeutika* i ona predstavlja primaljsku vještinu porađanja odgovora, odnosno sugovornik sam dolazi do odgovora. U tom dijelu Sokrat sugovorniku

postavlja onoliko pitanja koliko je potrebno dok ne dođe do konačne istine. Budući da je Sokrat težio znanju, a predmet znanja su pojmovi i njihove definicije, pretpostavljao je da nam to znanje nitko ne može dati nego sami trebamo uložiti napor da bismo znanje stekli. Upravo je dijalog taj napor pojedinca da dođe do znanja uz pomoć svoga učitelja. Takav dijalog zahtijeva aktivnog sugovornika (učenika), njegov intelektualni angažman i samoispitivanje. I u kontekstu suvremenih odgojno-obrazovnih procesa od učenika se očekuje aktivno učenje, a osnovna metoda aktivnog učenja upravo je dijaloška.

Sokratovu filozofiju i poučavanje poznajemo preko Platonovih dijaloga u kojima je on vodeća figura i preko njega Platon zapravo objašnjava svoju odgojnu teoriju. Platon je bio objektivni idealist, vjerovao je u idealnu državu na čijem čelu su filozofi. U svome kapitalnom djelu koje se, među ostalim, bavi temom odgoja, on predlaže svojevrstan školski program u kojemu bi se odgoj odvijao kroz odgoj duše i odgoj tijela (Platon 2010). Također, naglasak je stavio na važnost odgojnih utjecaja u ranome djetinjstvu. Naime, Platon je smatrao da je kod djeteta potrebno prepoznati prirodene sposobnosti i usmjeravati ga upravo prema zanimanju koje mu najbolje odgovara prema tim sposobnostima. Navodio je da je djeci potrebno predočavati primjerene literarne sadržaje i predočavati priče o vrlinama, mudrosti, hrabrosti, umjerenosti i pravednosti. Cilj je, prema Platonu, skladan odgoj dva područja ljudske osobnosti, dakle harmonija između tjelesnog i duhovnog svojstva čovjeka. Ipak, Platon je odgoj vidio kao izgradnju pojedinca koji će biti u službi i koristi državi. Promatrajući suvremeni kontekst odgojnosti u nastavi, može se primijetiti sličan obrazac i cilj odgoja u mnogim odgojno-obrazovnim sistemima, koji trebaju pojedinca u službi kapitalističkog sistema. A tu je upravo jaz između suvremene filozofije odgoja i tradicionalnih filozofskih odgojnih teorija. Suvremena filozofija odgoja još uvijek nije pronašla jedinstven odgovor na pitanje kakav je odgoj valjan u (post)modernom dobu, upravo zbog stalne promjene ishoda učenja i poučavanja, a koji su pak posljedica ubrzane globalizacije, zahtjeva tržišta rada, uređenja društva te vrijednosti koje ono baštini.

Suvremena filozofija odgoja spoznaju promatra kao rezultat djelovanja koje je pokrenuto čovjekovim htjenjem i kao takvo usmjereno njegovim vrijednostima i vjerovanjima, te sposobnošću divergentnog mišljenja (Krznar, Filipović 2015). Ovdje možemo povući paralelu u odnosu na spoznaju u platonizmu i pragmatizmu. Naime, opće je poznato da je spoznaja, ali i stvarnost, u platonizmu slojevita. Platonov predmet pravoga znanja nije u području perceptivnog, jer su predmeti osjetilnog

područja promjenjivi. Već u dijalogu *Teetet*² nalazimo Platonov stav da pravo znanje ne može biti perceptivno, pri čemu upravo Sokrat putem svoje majeutičke metode navodi Teeteta na ispravan zaključak o tome što je znanje. Pragmatistička teorija J. Deweya, koja počiva na učenju iz iskustva, ima svoje uporište upravo u Sokratovoj majeutici, gdje Sokrat od svoga sugovornika zahtijeva angažman u dolasku do spoznaje. Usprkos metafizičkoj i epistemološkoj razlici ova dva pravca ipak imaju zajedničku metodu dolaska do znanja, a to je Sokratova majeutička metoda, odnosno kod Deweya angažman učenika i učenje putem iskustva. U dijelu koji slijedi detaljnije ćemo se fokusirati na doprinos ovog američkog filozofa, pedagoga i socijalnog reformatora teoriji odgoja i učenja.

2. FILOZOFIJA ODGOJA J. DEWEYA I DIDAKTIKA PRAGMATIZMA

Suvremena filozofija odgoja i didaktika usko su povezane. Naime, suvremena filozofija odgoja usmjerena je na odnos učitelja prema učeniku. Učenik prestaje biti pasivni promatrač, a učitelj postaje njegov pomoćnik u dolasku do znanja. Poznato je da Sokrat kroz upućivanje na spoznavanje samoga sebe svjedoči o važnosti traganja za pravom prirodom nas samih i svijeta u kojem živimo. Sokrat je smatrao da je jasna spoznaja glavni izvor ispravnog načina života. Mudar čovjek ne spoznaje samo radi posjedovanja znanja, nego iz želje da sam živi taj dobar način života (Vasilj, Jovanović 2021). Ako Sokratovu racionalističku paradigmu postavimo u kontekst empirističkog pristupa, tu samostalnost pri usvajanju novih ideja i saznanja o svijetu, možemo iz bezmalo preslikati Deweyev pragmatizam koji je također primjenjiv u suvremenom pristupu nastavi. Dewey (1966) naglašava važnost kritičkog mišljenja i povezivanja nastavnih sadržaja sa svakodnevnim životom, polazići od stava da djelotvorno obrazovanje primarno dolazi od socijalne interakcije i da je školsko okruženje socijalna institucija, a obrazovanje proces življenja, a ne priprema za budući život.

Dewey je kritičar obilnog akademskog sadržaja i suvremenu nastavu vidi kao proces koji djeci dopušta sudjelovanje u aktivnostima koja su glavni izvor iskustva, a iskustvo izvor novih znanja. Svoju pedagogiju temelji na instrumentalizmu prema kojemu je istina instrument (sredstvo) kojim se ljudi koriste u rješavanju problema. Ako se mijenjaju problemi, mijenjaju se i istine, odnosno istina je promjenjiva. Tako

2 Cijeli dijalog se može shvatiti u smislu da pojedinačni osjetilni objekti ne mogu biti definirani pa tako ne mogu biti predmet znanja, jer je za Platona predmet znanja nešto što je trajno i nepromjenjivo (Buntić 2017).

Dewey, vjerujući u snagu ljudskoga uma i inteligenciju u rješavanju problema, razvija filozofsku orijentaciju pragmatizam. Model koji promiče sastoji se od nekoliko koraka:

- određivanje problema
- stvaranje ideja o rješenjima
- predviđanje rezultata i njihovih posljedica
- provedba eksperimenata (aktivnosti)
- odlučivanje o rješenjima
- verifikacija.

Kao ključ učenja i temelj suvremene nastave (škole) Dewey vidi iskustvo. Takvo shvaćanje učenja i poučavanja promovira sintagmom *learnig by doing* odnosno učenje radom. Učenje radom učenika stavlja u aktivniji položaj u odnosu na tradicionalni nastavni proces. Suvremenu školu smatra ne pripremom za život već samim životom. Cilj je demokratsko obrazovanje, odnosno formiranje učenika kao dobrih građana koji pokazuju sposobnosti mudre prosudbe o ljudima i postupcima. Društveni aspekt koji Dewey ističe prisutan je i u suvremenim kurikulumima. Škola treba pridonijeti razvijanju učeničkih interesa za socijalna pitanja (Vasilj 2020) kroz holistički pristup usmjeren na učenika, koji u središte nastavnog procesa postavlja odgojno-obrazovne sadržaje koji (se) demokratiziraju (Beroš 2018).

Njegove ideje dobrodošle su za promicanje učeničkog angažmana u učionici uporabom tehnologije. U današnjem elektroničkom svijetu kroz upotrebu odgovarajuće tehnologije ostvaruje se Deweyeva teorija socijalnog učenja (Vasilj, Jovanović 2021). Deweyevu paradigmu iskustvenog učenja i orijentiranost na učenika u suvremenom konstruktivističkom kontekstu vidimo kao poželjan model nastavne prakse. Učenici znanje stječu kroz aktivnosti, temeljeći nove ideje na prethodno stečenim spoznajama, stvarajući na tim osnovama vlastite interpretacije, usvajajući tako novo znanje (ibid.). Konstruktivistička paradigma za razliku od pozitivističke, koja još uvijek dominira u odgojno-obrazovnoj praksi a usmjerena je na striktno izvršenje onog što je u programu napisano, zalaže se za aktivan pristup učeniku gdje se promovira kreativnost i razvoj. Dakle, Dewey kao predstavnik suvremene filozofije odgoja, ali i kao pedagog, zagovara stjecanje znanja putem iskustvenog učenja, a ostvarivanje ciljeva odgoja postiže se korištenjem različitih metoda učenja. Dewey je, dakle, pokušao naći neki treći put, pokušao pomiriti pristupe svojih prethodnika, naravno u skladu s potrebama vremena u kojem je živio (Golubović 2018).

Tablica 1: Usporedba tradicionalnoga i konstruktivističkoga razreda (Brooks i Brooks 1993)

TRADICIONALNI RAZREDI	KONSTRUKTIVISTIČKI RAZREDI
Kurikulumsko polazište je dio cjeline s naglaskom na temeljnim umijećima.	Kurikulum je prezentirana cjelina u dijelovima s naglaskom na najvažnijim konceptima.
Strogo se pridržava propisanoga kurikuluma.	Postavljanje pitanja visoko je vrednovano.
Kurikularne se aktivnosti čvrsto oslanjaju na postojeće udžbenike i priručnike.	Kurikularne aktivnosti se čvrsto oslanjaju na primarne izvore znanja i manipulativna nastavna sredstva.
Učenik se doživljava kao „neispisana ploča“ na koju učitelj utiskuje informacije.	Student se gleda kao onaj koji misli stvarajući teorije o svijetu.
Strogo se pridržava propisanoga kurikuluma.	Učitelj u cjelini ima interaktivni radni stil posredujući učenicima stimulativnu sredinu za rad.
Učitelj zahtijeva pravilan odgovor za ocjenu učenikova znanja.	Učitelj zahtijeva učenikovo mišljenje o temi u kontinuitetu učenikovih trenutnih koncepcija koje koristi za obradu lekcije.
Provjeravanje i ocjenjivanje se promatra kao odvojeni dio od poučavanja i uvijek se izvodi testiranjem.	Provjeravanje učenikova napredovanja ugrađeno je u tijek učenja i provodi se promatranjem učenikova rada, prezentacija i uradaka.
Učenik najčešće radi sam.	Učenici primarno rade u skupinama.

Suvremena nastava naslonjena na konstruktivističku paradigmu učitelja vidi kao stručnjaka koji ne zna odgovore na sva pitanja nego je u konstrukciju uključen učenik (Vasilj 2014). Suvremena nastava odvija se u okruženju gdje je primarna strategija djelovanja poticanje upotrebe prethodnih iskustva kako bi se učenicima pomoglo u oblikovanju i (re)formiranju interpretacija. Također, u nastavi se treba što češće oslanjati na poučavanje putem primjera kao jednim od najstarijih i najučinkovitijih oblika poučavanja uopće (Golubović 2018).

3. KOMPETENCIJE UČITELJA U SUVREMENOJ ODGOJNO-OBRAZOVNOJ PRAKSI

Sofisti kao prvi učitelji, Sokrat koji primjećuje i potencira odgojni aspekt nastave, Platon kroz Akademiju, neki su od primjera na osnovu kojih možemo povući paralelu između učiteljskog poziva i ljubavi prema mudrosti. Nedvojbeno je da je za ostvarivanje odgojnih ciljeva potreban kompetentan učitelj. On je taj koji učenika usmjerava prema stjecanju spoznaje, kao što primjerice to radi Sokrat u dijalogu ili

Platon koji kaže da je osim prikladnog literarnog sadržaja djeci potreban i dobar primjer u odgoju. Stoga treba navesti ključne kompetencije koje učitelj mora posjedovati u suvremenoj odgojno-obrazovnoj praksi. Kvaliteta odgoja i obrazovanja jednog društva temelji se na kompetentnom pojedincu. Stoga je jedna od primarnih zadaća svakog društva unaprijediti kvalitetu i podržavati razvoj kompetencija svojih članova. Uloga suvremenog učitelja danas se stubokom promijenila; on se iz tradicijskog predavača pretvara u modernog suradnika, a nekadašnji prijenos sadržaja prilagođava se novoj kulturi škole i učenja (Krulj, Marković, Simijonović 2023). Stoga za današnje potrebe ono obrazovanje koje se stječe diplomom na fakultetu nije dovoljno kako bi pojedinac (učitelj) ispunio sve zahtjeve modernoga društva, zadovoljio kvalitetu i stekao kompetentnost koja se od njega očekuje. Od suvremenog učitelja se očekuje da posjeduje širok spektar kompetencija i da ih konstantno nadograđuje, proširuje i unapređuje im kvalitetu (Šimunović 2019). Weinert (2001) ističe da, kada je riječ o kompetencijama, valja reći kako su to prije svega kognitivne sposobnosti i vještine kojima pojedinci raspolažu ili ih mogu naučiti kako bi riješili određene probleme, kao i s tim povezane motivacijske i društvene spremnosti i sposobnosti zahvaljujući kojima se rješenja problema mogu uspješno i odgovorno koristiti u varijabilnim situacijama. Ova definicija uglavnom je prihvaćena i od strane obrazovne politike (Palekčić 2008).

Vođena spoznajom o važnosti kompetentnog učitelja i veličinom njegove uloge u suvremenoj školi i društvu, te ujedno prepoznajući potrebu permanentnog ulaganja u kvalitetnije obrazovanje učitelja, Europska komisija 2004. godine donosi akt pod nazivom *Zajednička europska načela za sposobnosti i kvalifikacije učitelja (Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications)* koja se shvaćaju kao sredstvo podrške razvoju primjerenih strateških politika za obrazovanje učitelja na nacionalnoj i regionalnoj razini i kao poticaj za razvoj politika koje odgovaraju razini i rasponu izazova s kojima se suočava Europska unija, te koje će poboljšati kvalitetu i učinkovitost obrazovanja u Uniji. Šimunović (2019) ističe da kompetentnost podrazumijeva i multidisciplinarnost ciljeva i zadataka suvremenog učitelja. Upravo o multidisciplinarnosti piše Babić (2007) koji tvrdi kako je ona jedno od zajedničkih načela obrazovanja učitelja, a podrazumijeva posjedovanje znanja iz struke, pedagoška znanja, sposobnosti i vještine potrebne za vođenje i razumijevanje učenika i socijalnih dimenzija obrazovanja. Ilić i sur. (2008) kažu kako je za uspješnost u radu nastavnika najvažnije da budu usklađene njegove pedagoške, nastavne i druge uloge.

Kompetentan učitelj pripada novoj, suvremenoj školi. Dok staru školu karakterizira položaj učenika kao objekta i usmjerenost na materijalni zadatak nastave, u novoj školi, osim što se fokus prebacuje s materijalnih na funkcionalne zadatke nastave, počinje se razmatrati i položaj učenika. Suvremena škola usmjerena je na dijalog između učenika i učitelja.

Slika 1. (Mirković 2012)

Učitelj svakodnevno vrši pomno planiranje nastave, kreira ugodno okruženje, uvažava ličnost svakog učenika i poštuje različitost među njima. On osigurava da se učenici u školi osjećaju sigurno, sretno i opušteno. Nastoji da emocije vezane za proces nastave budu pozitivne.

Nesporno je kako je učiteljsko zanimanje jedno od najljepših, ali i najodgovornijih. Nije jednostavan zadatak biti izravno odgovoran za zdrav psihofizički razvoj djeteta u najosjetljivijem dobu, kada se ono po prvi put susreće s institucijom škole, s učiteljem s kojim će provoditi dosta vremena svakodnevno, što je za mnogu djecu iznimno stresno razdoblje. Učiteljeva zadaća je učenicima usaditi znanja, vještine, radne navike, pritom mu pomoći izrasti u osobu visokih moralnih načela, zdravu, vrijednu i odgovornu. Škola je djeci poput drugog doma, a učitelj vrlo često poput drugog roditelja. Stoga je obveza i dužnost učitelja podupirati razvoj svakog učenika sa svim njegovim kognitivnim, motoričkim i razvojnim specifičnostima i različitostima (Šimunović 2019).

ZAKLJUČAK

Suvremena filozofija odgoja u pokušaju određenja ciljeva odgoja uzima u razmatranje više aspekata. Tradicionalna filozofija odgoja jednostavno je odredila svoj cilj vežući obrazovnu djelatnost za korisnost državi i zajednici. I suvremena filozofija odgoja ne može izmaći ciljevima koji su u službi kapitalističkog društva, međutim razvojem ljudske misli i dostignuća jača samosvijest čovjeka i njegovo biće ima potrebu za konkretnijim i širim samoodređenjem. Stoga su ciljevi odgoja uvijek u raskoraku između odgoja za društvo i državu i odgoja za autonomiju osobe. U suvremenim odgojno-obrazovnim kurikulumima nalaze se ciljevi koji su usmjereni na učenika i razvoj slobodne svijesti. Takvo definiranje ciljeva odnosi se na izgradnju karaktera osobe, vrijednosti, znanja koja treba steći metodom *learning by doing* i zahtijeva se od učitelja maksimalno uvažavanje učenika kao pojedinca i individualni pristup. Navedeni primjeri u tekstu od Sokrata pa do suvremenih kompetencija učitelja navode na zaključak da je kompetentnost učitelja ključna za ostvarivanje ciljeva odgoja. On je taj koji vodi učenika do znanja, motivira ga, ali i kreira nastavne metode poučavanja. Na tom tragu suvremena filozofija odgoja se još uvijek oslanja na odgojna postignuća iz antičke Grčke kao i postignuća J. Deweya, jer su to temeljne odgojne smjernice i metode koje su se pokazale učinkovitima i prijeko potrebnima u suvremenoj odgojno-obrazovnoj praksi.

LITERATURA:

1. Babić, Nada (ur.) (2007), *Kompetencije i kompetentnost učitelja*, Sveučilište J. J. Strossmayera - Učiteljski fakultet u Osijeku
2. Beroš, Ivan (2018), "Demokratsko obrazovanje kao temelj postmodernog kurikula", *Didascalos: Časopis Udruge studenta Filozofskog fakulteta u Osijeku*, 2(2), 9-27.
3. Brooks, Jacqueline Grennon, Martin Brooks (1993), *In search of understanding: The case for constructivist classrooms*, Association for Supervision and Curriculum Development
4. Buntić, Mate (2017), *Određuje li narav bića narav spoznaje: problem jednoga i mnoštva, znanja i mnijenja u Platona, Aristotela i Plotina*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar
5. Dewey, John (1966), *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*, Free Press

6. European Commission (2004), *Common european principles for teacher competences and qualifications*, Brussels; (http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf)
7. Golubović, Aleksandra (2010), "Filozofija odgoja", *Riječki teološki časopis*, 36(2), 609-624.
8. Golubović, Aleksandra (2018), "Učiteljski poziv i odgajanje: Razmatranje iz perspektive filozofije odgoja", *Odgojno-obrazovne teme*, 1(1-2), 141-163.
9. Ilić, Mile, Radmila Nikolić, Branko Jovanović (2008), *Školska pedagogija*, Filozofski fakultet u Banja Luci, Banja Luka
10. Kenklies, Karsten, David Michael Lewin, Philip Tonner (2022), "Beyond virtue and vice: a return to uncertainty", *Journal of the Philosophy of education*, 56(4), 497-501.
11. Kristović, Isabelle (2020), *Disciplina i autoritet u odgojnim razmatranjima Immanuela Kanta i Jean-Jacquesa Rousseaua*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb
12. Krulj, Jelena, Emilija Marković, Ivana Simijonović (2023), "Specijalne kompetencije u funkciji unapređenja profesionalnog rada nastavnika", *Društvene i humanističke studije*, 2(23), 655-666.
13. Krznar, Tomislav, Nikolina Iris Filipović (prir.) (2015), *Vrč i šalica: filozofijska vivisekcija problema odgoja i obrazovanja*, Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet, Zagreb
14. Mirković, Marina (2012), "Nastava usmjerena na učenika"; dostupno na: <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2012/04/29/nastava-usmjerena-na-ucenika/>.
15. Palekčić, Marko (2008), "Uspješnost i/ili učinkovitost obrazovanja nastavnika", *Odgojne znanosti*, 10(2), 403-423.
16. Platon (2001), *Država*, prev. M. Kuzmić, Naklada Jurčić, Zagreb
17. Polić, Milan (2005), *K filozofiji odgoja*, Znamen, Zagreb
18. Pranjić, Marko (2009) „Paideia - starogrčka odgojno-obrazovna forma“, *Metodički ogleđi*, 16(1-2), 9-21.
19. Smith, Richard (2022), "Character education and the instability of virtue", *Journal of the Philosophy of Education*, 56(6), 889-898.
20. Šimunović, Reneta (2019), *Razvoj kompetencija učitelja razredne nastave kroz cjeloživotno učenje*, doktorska disertacija, Sveučilište u Mostaru, Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, Mostar

21. Tomić, Draženko (2020), *Filozofija i odgoj*, Sveučilište u Zagrebu - Učiteljski fakultet, Zagreb
22. Vasilj, Mario (2014), *Didaktičke teme*, Sveučilište u Mostaru, Mostar
23. Vasilj, Mario (2020), *Pedagogija - suvremeni pristupi znanosti o odgoju*, PresSum, Mostar
24. Vasilj, Mario, Ivana Jovanović (2021), *Didaktika*, PresSum, Mostar
25. Weinert, Franz E. (2001), "Concept of Competence: A Conceptual Clarification", u: Rychen, Dominique S., Laura H. Salganik (ur.), *Defining and selecting key competencies*, Hogrefe & Huber, Seattle, 45-65.

PHILOSOPHY, EDUCATION AND TEACHING: FROM ANTIQUE TO DEWEY AND MODERN TIMES

Summary

Education is a basic human category and need. Man is born without any knowledge and experience, and in the process of upbringing and education, he needs to realize himself as an autonomous being. Therefore, it is the task of participants and creators of educational policies to provide methods to achieve this goal. Also, it is necessary to provide a competent teacher who will be able to ensure the fulfillment of educational intentions. Education is dealt with by philosophy and pedagogy. Pedagogy deals with specific issues related to education, and philosophy, within the framework of the philosophy of education, deals with phenomena related to education and educational practice, approaching holistically. In this paper, we will present certain educational attitudes from antiquity, the pragmatist theory of J. Dewey, and indicate which competencies a teacher should possess in modern teaching.

Keywords: education; philosophy of education; J. Dewey; pragmatism; competences; teacher

Adrese autorica
Authors' address

Martina Musa
Sveučilište u Mostaru
Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti
martina.musa@fpmoz.sum.ba

Ivana Jovanović
Sveučilište u Mostaru
Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti
ivana.jovanovic@fpmoz.sum.ba

Renata Šimunović
Sveučilište u Mostaru
Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti
renata.simunovic@fpmoz.sum.ba